

Marile teme ale operei sadoveniene

În octombrie 1961, când Mihail Sadoveanu (p. 1880) trecea în eternitate, scriitorul își însemnase popasul în veac, printr-o operă uriasă și monumentală (peste o sută de volume cu aproximativ treisprezece mii de pagini), în care Omul, Cosmosul și Eternitatea se întâlnesc pretutindeni.

Situată, cronologic, în perioada interbelică și aflată la confluența mai multor curente literare (semanatorismul, romantismul eroic, realismul liric și mitologic), această operă releva un creator profund: mai apropiat de Anatole France decât de Proust sau de A. Gide, vizionar al istoriei ca Lev Tolstoi, magic și misterios ca și Goethe și poet al naturii ca Chateaubriand, Sadoveanu și-a câștigat un loc unic în literatura română:

Cel mai mare povestitor-artist al nostru a scris povestiri și romane - toate alcătuind un edificiu monumental a cărui trasatură fundamentală o constituie întoarcerea la tiparele originare.

1. Cel mai vechi dintre acestea este natura descrisă în lucrări ca: "Țara de dincolo de negură", "Valea Frumoasei", "Împăratia apelor", "Povestile de la Bradu-Stramb" și, parțial, în toate celelalte opere.

Spatiul de suflet al autorului este Moldova: a țară a vârstei de aur, a cărei emblema o constituie bourul alb din singuratările munților, topos sacralizat prin vechime, aflat sub lumina soarelui în asfințit.

Pretextul retragerii în natură îl constituie vanatoarea și pescuitul - ocupații primordiale ale omenirii, cu ajutorul cărora omul modern iese din fluxul timpului și se întoarce la obarsii.

Reprezentativă pentru această categorie de lucrări este "Țara de dincolo de negură" (1926). Titlul ei nu denumește un spațiu real, ci unul ideal, de dor, care aparține unui trecut asimilabil mitului.

După un capitol introductiv, în cel de-al doilea ("Mirajul"), memoria este chemată pentru a reinvia, din timpul trecut în uitare, locuri și oameni care au fost: moș Procor, moș Barnea, moș Calistru și ceilalți alcătuiesc un singur arhetip: Marele Vanator în sens mitic, a cărui imagine a rămas din preistorie.

Cartea poate fi socotită un poem în proză dedicat frumuseților spațiului românesc: muntelui-spațiu sacru și neprihanit, cu singuratările necalcate de picior de om de la începutul zidirii; pădurii - sugestie a labirintului vegetal și poarta de trecere spre o altă lume; deltei în care plaurul plutitor care se naște din ape, repetă marea Geneza a Universului.

Considerat "poet somptuos al naturii ca Chateaubriand" (N. Manolescu), Sadoveanu este profund național: peisajul său este natura patriei noastre, văzută în rotația anotimpurilor și proiectată cosmic.

2. O altă modalitate de întoarcere la tiparele originare o constituie existența ritualizată, care se desfășoară pe baza unor legi nescrise, datini și tradiții pastrate neschimbate parca de la începutul lumii. Reprezentativ în acest sens este volumul "Hanu-Ancutei" (1928). Alcatuit din noua povestiri dispuse după tehnica povestirii "în ramă" (utilizată și de Boccaccio în "Decameronul"), "Hanu-Ancutei" este capodopera idilicului jovial și a subtilității barbare" (G. Calinescu). Așezat la o întretaieră de drumuri și auriu de soarele toamnei, hanul este, deopotrivă, o "rascruce" de drumuri

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

existențiale, fiecare dintre drumeti evocând întâmplări esențiale, petrecute în acele locuri cu ani în urmă; aici, vin din timp și din neguri de uitare, personajele arhetipale ale unui spațiu mitic.

Primul dintre acestea este chiar hanul. Plasat în apropiere de apa Moldovei, hanul este salășul de nemurire, ale cărui ziduri groase și porți ferecate conservă timpul, salvat din eternă curgere prin intermediul povestirii: "Iar hanul reprezintă locul unde toate aceste povești se spun; loc de întâlnire întru povești și întru nemoarte". (N, Manolescu).

Între zidurile hanului, expresii ca: "vremea veche", "departată vreme", "vreme adâncă" devin echivalente cu "A fost odată ..." al basmelor, iar poveștile adevărate care se spun sunt "minunate" punând acest spațiu sub zodia fabulosului. În crugul nopții, sufletul hanului tresăltă și simte prezența demonului, întrucât aici, realitatea și mitul, trecutul și prezentul curg unul în celălalt mereu, fără sfârșit.

Drumetii sunt tot atâtea ipostaze ale omului etern: mos Leunte ("Bataurur") este un Mag care "citeste" în cartea lui de zodii, semnele vremii și pe cele ale viitorului; Orbul ("Orb sarac") este un Homer autohton descins la han din "trecute vremi"; calugarul ("Haralambie") este un Izbavit, iar comisul Ionita este chiar Omul muritor și "calator" prin lume, gata oricând să plece spre mioritica "nuntire" cu Universul; Ancuța cea de acum este o copie a celeilalte Ancuțe (sau, poate a unui sir început cu Stramoasa din mit și continuat dincolo de timp).

3. O altă modalitate de întoarcere la tiparele originare o constituie existența rurală înfățișată în volumele de povestiri de la începutul carierei scriitoricești sadoveniene. Reprezentative pentru această temă sunt: "Bordeenii", "Hotul", "Judet al sarmanilor".

Cele mai multe dintre povestiri narază o singură întâmplare dezvăluită într-un anumit moment al existenței, ca și cum eroii acesteia ar fi simțit nevoia să se elibereze de o tăină.

Importanța este asemanarea dintre oameni: în această categorie de lucrări nu există eroi, ci "un singur specimen uman în sute de ipostaze" (Calinescu). De asemenea, povestirile se mai caracterizează printr-o atmosferă de primitivitate, prin refuzul civilizației citadine și printr-o puternică notă socială.

Tot o modalitate de întoarcere la tiparele originare o constituie destinul cosmic al ființei umane. Acesta ar fi unul dintre motivele marelui roman "Baltagul" (1930) în care întâmplările narate "se altoiesc pe tulpina unitară a eposului morții și ritualelor ei" (Perpessicius). La prima vedere, autorul evocă o întâmplare petrecută în spațiul montan, într-un timp concret și calendaristic: deceniul al treilea al secolului nostru. În spatele acesteia, se ascunde însă o situație arhetipală: destinul mioritic al omului, întoarcerea alcatuirii umane în marele Univers.

În concordanță cu această dualitate se disting, în roman, două structuri:

a) Cea dintâi dintre acestea ține de realismul magic înfățișând o lume încremenită în datini și tradiții și având drept principal fir narativ drumul Vitoriei Lipan, în căutarea osemintelor celui care îi fusese sot. La cel mai simplu nivel de interpretare, -această structură ar putea fi rezumată astfel:

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Nechifor Lipan - cioban din satul Magura Tarcaului, pleaca, spre toamna, la Dorna, cu intentia de a cumpara o turma de oi. Trecand timpul sorocit intoarcerii, sotia sa Vitoria cade la negre banuieli (intarite de visele premonitorii si de alte "semne"). Si cum intreaga iarna vestile asteptate nu sosesc, in martie, Vitoria pleaca (insotita de fiul ei Gheorghita) in cautarea lui Nechifor.

Dupa un drum lung si sinuos (cu popasuri poruncite de "semnele" naturii), munteanca va descoperi osemintele lui Lipan, intr-o rapa, intre Suha si Sabasa. Abia acum isi poate implini femeia menirea de Antigona, care ii poruncise aceasta calatorie: savarsirea ritualului funebru, a "randuielii" fara de care sufletul celui mort nu-si gaseste odihna, iar trupul nu se poate contopi, cu pamantul - parte a marelui Cosmos.

La praznic, Vitoria ii demasca pe cei doi ucigasi (Calistrat Bogza si Ilie Cutui) obligandu-i sa-si recunoasca fapta; primul este lovit in frunte, cu baltagul, de catre Gheorghita si -sugrumat de Lupu (cainele iui Nechifor). Moartea, in final a lui Bogza releva vina, acestuia: de a nu se fi multumit ce ceea ce avea, asa cum le harazise Creatorul muntenilor, in ,timpul biblic al intemeierii neamurilor.

Roman al "cautarii urmelor" (C. Ciopraga), "Baltagul" este si o monografie a satului moldovenesc de munte, din primele decenii ale veacului nostru. Astfel, ritualurile legate de sarbatorile primenirii anilor, datinile practicate la botezori.nunti si inmormantari, ori largile miscari ale transhumantei sunt evocate cu o rara maiestrie.

Importante nu sunt inasa doar acestea, ci faptul ca, repetand "randuielile" pastrate nestirbite de sute de ani, oamenii se situeaza intr-un timp etern; din aceasta pricina, numele satului (Magura Tarcaului) nu apare decat de putine ori, acesta fiind un sat pentru eternitate.

b) Cel de al doilea plan al romanului este mitic si simbolic si ar putea sa aiba legatura cu pomenitul destin mioritic al omului. in acest sens, interesante sunt numele celor trei personaje principale, fiecare dintre acestea avand afinitati cu ideea de victorie. Astfel, Nechifor (care apare, in absentia, intr-o imagine purificata, lipsita de grai), are doua nume, ambele cu sensul de "purtatorul de victorie".

Nechifor simbolizeaza sacrul convertit in profan (caci intaiul nume era al marelui mucenic Gheorghe). Boala din copilarie si "botezul" pagan ("Cobzarita i-a suflat pe frunte descantand si i-a schimbat numele") marcheaza trecerea sacrului in materie; ceea ce moare in rapa este ipostaza -profana a omului Din aceasta pricina, in momentul gasirii osemintelor, Vitoria il striga pe numele sau adevarat (Gheorghita), reiterandu-l in conditia prima si facilitandu-i intoarcerea, prin "gura de rai" in marele Cosmos ("... trebuia sa afle daca Lipan s-a inaltat in soare.ori a curs pe o apa ... ").

Nu mai putin, in planul profan, Vitoria fiind "un Hamlet feminin" (Calinescu), numele ei semnifica tot biruinta: atata vreme cat crima, constituie o stirbire a integritatii lumii, pedepsirea vinovatilor devine un act necesar si purificator. Cealalta "fata" a Vitoriei fiind intoarsa spre noaptea ancestrala din care s-au pastrat datinile, acest personaj de tragica maretie se incadreaza in timpul etern. La modul simbolic, ea invinge timpul curgator si moartea, caci viata va continua cu o alta generatie.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Gheorghita poarta si el numele marelui mucenic Gheorghe (despre care- Sadoveanu scria ca ucide "fiara", adica Raul); lovindu-l pe Bogza cu baltagul tanarul ii va invinge (ca in mitul crengii de aur), reinstaurand echilibrul lumii. "

5. Tot in niste "tipare", este incremenita viata monotona a orasului de provincie evocata in romane ca: "Apa mortilor", "Floare ofilita", "Locul unde nu s-a intamplat nimic". in maniera realismului psihologic, autorul evoca atmosfera apasatoare a oraselelor moldovenesti de provincie, de la sfarsitul secolului trecut.

Spatiul descris este un loc in care "nu se intampla nimic", dar in , care se petrec, la nivel individual, ratari, drame, iluzii sfaramate. in acest spatiu alcatuit din mahalale sordide, carciuni si cafenele, starea sufleteasca obisnuita este plictisul. Fiecare generatie se incadreaza in tiparul de existenta al generatiei precedente, sub semnul-unui timp lent, egal mereu cu el insusi, in zile nefarsite "din lungul sirag ce se intinde inainte pana la incheierea vietii.

in acest timp stagnant, oamenii devin, captivi ai propriei existente, traind un vizibil proces de alienare. Personajele sunt: intelectuali dezradacinati, femei tanjind (ca si doamna Bovary) dupa o alta lume, firi pline de pasiune care reactioneaza in mod neasteptat.

in acest spatiu, iluziile se vadesc a fi o "apa a mortilor", un miraj, aventurile scad si in locul lor se instaleaza golul sufletesc: "Nimic. N-am simtit in jurul meu nimic, n-am putut face nimic in lumea asta; nu m-am simtit indemnat sa fac nimic" marturiseste retrospectiv un personaj, rezumand toate celelalte existente.

6. In sfarsit, un alt mod al intoarcerii la tipare il constituie istoria Moldovei. In spiritul romantismului eroic, autorul evoca, la modul epopeic, trei secole din. trecutul Moldovei reinviind fapte grandioase care le confera oamenilor proportii monumentale.

In aceasta tema ar putea fi incluse romanele istorice: "Vremuri de bejenie" (1907), "Neamul Soimarestilor" (1915), "Zodia Racului sau Vremea Ducai Voda" (1929), "Fratii Jderi" (1935-1942).

O mentiune aparte merita romanul "Creanga de aur" (1933), in care autorul reia teza vechimii noastre ("ne tragem mai demult decat maica Roma") pe aceste meleaguri; totodata, romanul mentionat este o carte a initierii in ritualuri stravechi descinzand din cultul lui Zalmoxis.

Romanele istorice sadoveniene evoca o lume arhaica, infatisata in exodurile ei triste, in scenele atroce ale navalirilor dusmane si, mai ales, in razboaie. Timpul istoric (devenit timp tragic) este populat de figuri legendare, iar istoria se impleteste cu mitul.